

دلایل حرمت سقط جنین از منظر اسلام

چکیده

سقط جنین به عنوان یکی از معضلات اجتماعی در جوامع مختلف از جمله ایران، به دلیل پیامدهای اخلاقی، فقهی و حقوقی آن، همواره مورد توجه اندیشمندان و قانونگذاران بوده است. این پژوهش به بررسی ادله فقهی حرمت سقط جنین در مراحل مختلف جنینی از دیدگاه فقهای امامیه می‌پردازد. با توجه به اهمیت موضوع سقط جنین و وجود دیدگاه‌های مختلف، ضرورت بررسی ادله فقهی حرمت سقط جنین از دیدگاه فقهای امامیه احساس می‌شود. این امر می‌تواند به روشن شدن ابعاد مختلف این مسأله و ارائه راه‌حلی مناسب کمک کند. سقط جنین به عنوان یک مسأله اخلاقی و فقهی، دارای پیامدهای مهمی برای افراد و جامعه است. بررسی ادله فقهی حرمت سقط جنین می‌تواند به درک صحیح این موضوع و ترویج فرهنگ احترام به حیات انسان کمک کند. ارائه راه‌حلی مناسب برای مقابله با معضل سقط جنین، از جمله وظایف مهم جامعه اسلامی است. از دیدگاه فقهای امامیه، جنین موجودی محترم است و سقط آن، به جز در مواردی که به عنوان ثانوی مجاز شناخته شده است، در هر مرحله‌ای حرام و نامشروع است. حیات جنینی دو مرحله اساسی دارد: از ابتدای انعقاد نطفه تا زمان دمیده شدن روح و از زمان دمیده شدن روح تا زمان تولد. در مرحله اول، به دلیل اینکه جنین دارای حیات نباتی است و انسان بالفعل نیست، قتل نفس محسوب نمی‌شود؛ اما به دلایل متعدد دیگری، سقط آن حرام و نامشروع است. در مرحله دوم، که روح دمیده می‌شود، جنین انسانی همانند سایر انسان‌ها است و قتل انسان، به دلایل متعدد، حرام است. بنابراین، سقط جنین از نظر فقهای امامیه در هر مرحله‌ای که باشد، عملی حرام و نامشروع است. این پژوهش به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از منابع فقهی و روایی انجام شده است.

واژه‌های کلیدی: حرمت، جنین، سقط جنین، فقهای امامیه، مراحل جنینی.

مقدمه

حیات انسان از ارزشمندترین نعمات الهی است و حفظ آن از وظایف شرعی و اخلاقی هر مسلمانی به شمار می‌رود. اسلام به عنوان دین خاتم، در تمامی ابعاد زندگی انسان، از جمله آغاز و پایان حیات، دستورات و رهنمودهای روشنی ارائه داده است. این دستورات و رهنمودها برای راهنمایی انسان در مسیر زندگی و رسیدن به سعادت ابدی تدوین شده‌اند.

یکی از موضوعات مهم و چالش‌برانگیز در این زمینه، مسئله سقط جنین است که در جوامع امروزی با رویکردهای متفاوتی به آن نگریسته می‌شود. سقط جنین یک مسئله پیچیده است که درگیر مسائل اخلاقی، فقهی، حقوقی، پزشکی و اجتماعی می‌شود. این موضوع در جوامع مختلف با دیدگاه‌های متفاوتی مورد بررسی قرار گرفته است. تعیین حلال و حرام در دین اسلام از اهمیت بالایی برخوردار است و در مورد موضوعات حساس و حیاتی مانند سقط جنین، دانستن نظر دقیق اسلام و شریعت الهی ضرورتی انکارناپذیر است. این موضوع به خصوص مهم است زیرا تصمیم‌گیری در مورد سقط جنین می‌تواند تأثیرات جدی بر روی زندگی افراد، خانواده‌ها و جامعه در کل داشته باشد.

هدف از نگارش این مقاله، بررسی ادله شرعی و احادیث مربوط به حرمت سقط جنین از نظر فقهی امامیه است. همچنین، تلاش می‌شود تا با تبیین جایگاه و ارزش حیات انسان در اسلام، به درک بهتر از احکام سقط جنین در این دین مبین نائل آییم.

عباس نیکزاد و غلامعلی جورسرای، (۱۳۹۳) مقاله «بررسی سقط جنین از دیدگاه فقهی» ارائه کرده‌اند. این مقاله به طور خاص به بررسی دیدگاه‌های فقهی در مورد سقط جنین می‌پردازد. نویسندگان

با استناد به منابع معتبر فقهی، از جمله کتب فقهی، روایی و تفسیری، به تبیین احکام شرعی مربوط به سقط جنین در مراحل مختلف بارداری می‌پردازد. در حالی که مقاله حاضر، به طور کلی به بررسی دلایل حرمت سقط جنین از نظر اسلام می‌پردازد. تمرکز مقاله « بررسی سقط جنین از دیدگاه فقهی» بر فقه و احکام شرعی تمرکز دارد، در حالی که در این مقاله ما به دلایل حرمت سقط جنین خواهیم پرداخت.

آصف محسنی، (۱۳۸۴)، مقاله سقط جنین در فقه اسلامی را ارائه کرده است. مقاله سقط جنین نوشته آصف محسنی در بحث حقوقی و فقهی در مورد سقط جنین در فقه اسلامی است. در حالی که حاضر، به بررسی دلایل و احکام در مورد سقط جنین از دیدگاه فقه امامیه می‌پردازد. در این دو مقاله، به طور کلی به موضوع سقط جنین و حقوق و احکام مربوط به آن پرداخته می‌شود، اما از دیدگاههای مختلف فقهی و حقوقی به آن نگاه می‌شود.

مقاله «بررسی حکم سقط جنین از دیدگاه فقه مذاهب اسلامی» نوشته نمازی فر و پورجوادی (۱۳۹۰)، به بررسی حکم سقط جنین از دیدگاه مذاهب اسلامی می‌پردازد و در مقابل مقاله حاضر، به بررسی دلایل و احکام در مورد سقط جنین از دیدگاه فقه امامیه می‌پردازد، تفاوت‌هایی وجود دارد. در هر دو مقاله به مسائل اخلاقی، حقوقی و احکام مربوط به سقط جنین پرداخته می‌شود، اما از دیدگاههای مختلف فقهی و مذهبی به آن نگاه می‌شود.

مقاله «اسقاط جنین از دیدگاه فقهای عامه و امامیه» نوشته زرگوش و علیمحمدی، (۱۳۸۹) به بررسی حکم اسقاط جنین از دیدگاه فقهی و مذهبی در مذاهب عامه و امامیه می‌پردازد، در حالی که مقاله حاضر، به بررسی دلایل و احکام در مورد سقط جنین از دیدگاه فقه امامیه می‌پردازد. در هر دو

مقاله به مسائل اخلاقی، حقوقی و احکام مربوط به سقط جنین پرداخته می شود، اما از دیدگاههای مختلف فقهی و مذهبی به آن نگاه می شود.

مفاهیم

قبل از اینکه بحث را آغاز کنیم ابتدا لازم به نظر می رسد مفهوم جنین، سقط جنین و ولوج روح، مشخص شود.

۱. مفهوم جنین و سقط

جنین در لغت به معنای هر چیز پوشیده است. به بچه‌ای که در شکم مادر است نیز از این جهت که در رحم، مستور و پوشیده شده است، جنین گویند.^۱ در تعریف جنین آمده است؛ «از ترکیب نطفه مرد با تخمک، موجود زنده جدیدی پدید می آید که به آن جنین می گویند. این موجود که منشأ پیدایش انسان است معمولاً پس از هفت ساعت و در نهایت ۲۴ ساعت پس از نزدیکی، هستی پیدا می کند و رو به تکامل می رود ... مبدأ جنین، ابتدای آستن شدن و انتهای آن لحظه ماقبل ولادت است. اگر عاملی مانع این تکامل طبیعی شود و جنین حیاتش را از دست بدهد، جنین سقط می شود»^۲

کلمه سقط در لغت به معنی افتادن، سقوط کردن، انداختن، خارج شدن، از بین رفتن و واقع شدن است.^۳ ابن منظور گفته است: «سقط یسقط سقوطاً» در لغت به معنی افتادن، انداختن و واقع شدن است. «سقط الولد من بطن امه» یعنی فرزند از شکم مادرش خارج شد.^۴

۱ - دهخدا، لغت نامه، ج ۵، ص ۷۸۸۵، ذیل ماده جنین.

۲ - جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، ص ۲۰۱.

۳ - طریحی، مجمع البحرین، ج ۴، ص ۲۵۳.

۴ - ابن منظور، لسان العرب، ج ۷، ص ۳۱۶.

در متون فقهی و حدیثی، موضوع سقط جنین عمدتاً با اصطلاحاتی مانند «اجهاض» که به معنای انداختن بارداری است، «اسقاط» و «القاء» مطرح شده است. در برخی موارد کمتر، این موضوع با اصطلاحاتی نظیر «ازلاق»، «املاص» و «طرح» نیز اشاره شده است.^۱ سقط جنین افتادن یا انداختن جنین از رَحِم قبل از کامل شدن آن است.^۲

۲. مفهوم «ولوج روح»

در یکی از مراحل تکامل انسان، اتصال مبارک بین روح و جسم برقرار می شود که قرآن کریم آن را دمیدن (نفخ) روح در بدن می نامد. شروع این رابطه که در فقه به آن «ولوج روح» گفته می شود، مبنای برخی از احکام شرعی در متون و فتاوا است. برخی از فقها بر اساس روایات اهل بیت علیهم السلام، زمان ولوج روح در جنین انسان را پس از چهار ماهگی تعیین می کنند.^۳ علامه مجلسی این قول را به مشهور نسبت می دهد و می افزاید که بیشتر اخبار بر آن دلالت دارند.^۴ شهید ثانی نیز می گوید: «اصحاب به این قول تصریح کرده اند».^۵ شهید اول «چهارماهگی را مظنه حلول حیات می داند».^۶ فاضل هندی «تجربه را دلیل بر حلول حیات در چهار ماهگی قرار داده است».^۷ شیخ حر عاملی «بعضی از اختلافات میان روایات را در تکوین و زمان مراحل مختلف خلقت جنین، به اختلاف جنین

^۱ - مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی، الموسوعة الفقه الاسلامی، ج ۵، ص ۳۹۳.

^۲ - مؤسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامی، فرهنگ فقه فارسی، ۱۳۸۷ ش، ج ۴، ص ۴۸۷.

^۳ - عاملی شهید ثانی، مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام، ص ۵۶، حلی، منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، ج ۱، ص ۱۲۸.

^۴ - مجلسی، بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۳۵۵.

^۵ - عاملی شهید ثانی، پیشین، ج ۱، ص ۵۶.

^۶ - عاملی شهید اول، ذکر الشیعه فی احکام الشریعه، ص ۴۰.

^۷ - فاضل هندی، کشف اللثام و الإبهام عن قواعد الأحکام، ج ۲، ص ۲۰۴.

شامل جنین نیز می‌شود، زیرا جنین نیز از نظر فقهی دارای نفس محسوب می‌شود و سلب حیات او، ظلم و تجاوز به حقوق انسان بی‌گناه است.

روایات: روایات متعددی از ائمه معصومین (ع) در مورد حرمت سقط جنین نقل شده است. در این روایات، به طور صریح به حرمت سقط جنین در تمام مراحل آن، به جز موارد استثنایی، اشاره شده است.

به عنوان مثال، در روایتی از امام صادق (ع) آمده است: "سقط جنین حرام است، مگر در مواردی که برای مادر ضرر داشته باشد."

اجماع فقها: فقهای امامیه به طور قاطع بر حرمت سقط جنین در تمام مراحل آن اجماع دارند. این اجماع، در کنار سایر ادله فقهی و روایات، نشان‌دهنده حرمت مطلق سقط جنین از نظر فقه امامیه است

علاوه بر ادله نقلی (کتاب و سنت) و اجماع فقها، حرمت سقط جنین در فقه امامیه بر پایه دلیل عقلی نیز استوار است. هر موجود زنده‌ای که حق حیات دارد، کشتن آن ظلم و تجاوز به حقوق او محسوب می‌شود. جنین نیز به عنوان یک موجود زنده، از همان ابتدای انعقاد نطفه، دارای حق حیات است. سلب حیات او به منزله تجاوز به این حق و ظلم به او است. این ظلم، به هیچ وجه قابل توجیه نیست، مگر در مواردی که ضرورت یا حرج شدید برای مادر وجود داشته باشد و تنها قبل از ولوج روح سقط جنین انجام شود.

منابع و مآخذ:

- قرآن کریم .

- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع- دار صادر، چ ۳ / ۲، ۱۴۱۴ق.
- ۲- احمد ادریس، عوض، ديه، ترجمه علیرضا فیض، تهران، انتشارات فرهنگ و ارشاد اسلامی، ج دوم، ۱۳۷۷ . ۳- اشرفی، منصور، اخلاق پزشکی، تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، ج اول، ۱۳۷۶ش.
- ۴- اشتیاقی، رامین، مجموعه مقالات دومین سمینار دیدگاه‌های اسلام در پزشکی، مقاله: جنین‌های ناقص الخلقه و سقط جنین، مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، چاپ اول، ۱۳۸۰ ش.
- ۵- انصاری، شیخ مرتضی، فرائد الاصول، ج ۴، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ج اول ۱۴۱۹ ق.
- ۶- اهوران، نوشین، بررسی ادله جواز و حرمت سقط جنین، مجله حواء، ش ۲۵. ۱۳۸۶ش.
- ۷- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران: انتشارات گنج دانش، بی تا.
- ۸- جهانیان، منیره، ولوج روح و سقط جنین، مجموعه مقالات دومین سمینار دیدگاه‌های اسلام در پزشکی، مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ج اول ۱۳۸۰ش.
- ۹- حر عاملی، محمدبن الحسن علی، وسائل الشیعه، قم، انتشارات مؤسسه آل بیت (ع) ج دوم، ۱۴۱۴ ق.
- ۱۰- حسینی سیستانی، سید علی، المسائل المنتخبه، قم: دفتر حضرت آیه الله سیستانی، ۱۴۲۲ق.

- ۱۱- حلی، علامه، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی، منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، مشهد: مجمع البحوث الإسلامیه، چ ۱، ۱۴۱۲ق.
- ۱۲- حلی، یحیی بن سعید، الجامع للشرائع، قم: مؤسسه سید الشهداء العلمیه، چ ۱، ۱۴۰۵ق.
- ۱۳- خرازی، سید محسن، تحديد النسل و التعقيم (۲) فقه اهل البيت، شماره ۱۵.
- ۱۴- خویی، سید ابوالقاسم، مبانی تکمله المنهاج، ج ۲، قم، انتشارات علمیه، ۱۴۰۷ق.
- ۱۵- سالدر، تی، جنین شناسی پزشکی لانگمن، مترجم: ماندانا اعرابی و فرید رئیس زاده، تهران: مؤسسه انتشاراتی تیمورزاده، چاپ اول، ۱۳۶۷ ش.
- ۱۶- سبزواری، سید عبد الأعلى، مهذب الأحكام فی بیان الحلال و الحرام، قم: مؤسسه المنار، چ ۴، ۱۴۱۳ق.
- ۱۷- شهید ثانی، زین الدین الجبعی العاملی، الروضه البهیة، ج ۲، قم، انتشارات داورى ۱۴۱۰ق.
- ۱۸- طباطبایی حکیم، سید محمد سعید، فتاوی طیبه [www. Alhakeem.com](http://www.Alhakeem.com).
- ۱۹- طبیبی جبلی، مرتضی، بررسی و نقد نظریه جواز سقط جنین از منظر فقهای امامیه، فصلنامه مفید، ش ۳۷، ۱۳۸۲ ش.
- ۲۰- طبیبی جبلی، مرتضی، سایت حوزه، www.hawzah.net، مجلات نامه مفید، مقاله: بررسی و نقد و نظریه جواز سقط جنین از منظر فقهای امامیه، ش ۳۷.
- ۲۱- طرابلسی، ابن براج، قاضی، عبد العزیز، المهذب، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۱، ۱۴۰۶ق.

- ۲۲-طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران: مرتضوی، چ ۳. ۱۳۷۵ش.
- ۲۳-طوسی، ابو جعفر، محمد بن حسن، الخلاف، قم: جامعه مدرّسین حوزه علمیه قم، چ ۱. ۱۴۰۷ق.
- ۲۴-عاملی شهید اول، محمد بن مکی، ذکر الشیعه فی أحكام الشریعه، قم: مؤسسه آل البيت علیه السلام، چ ۱، ۱۴۱۹ق.
- ۲۵-عاملی شهید ثانی، زین الدین بن علی، مسالک الأفهام إلی تنقیح شرائع الإسلام، قم: مؤسسه المعارف الإسلامیه، چ ۱، ۱۴۱۳ق.
- ۲۶-غانم، عمر بن ابراهیم، احکام الجنین فی الفقه الاسلامی، بیروت، دار ابن حزم، ۲۰۰۱ م.
- ۲۷-فاضل هندی، محمد بن حسن، کشف اللثام و الإیهام عن قواعد الأحکام، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرّسین حوزه علمیه قم، چ ۱، ۱۴۱۶ق.
- ۲۸-گلپایگانی، محمد رضا، ارشاد السائل، بیروت، دارالفقه، ج اول، ۱۴۱۳ ق.
- ۲۹-مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چ ۲. ۱۴۰۳ق.
- ۳۰-محقق داماد، سید مصطفی، سقط جنین، مجموعه مقالات دومین سمینار دیدگاه های اسلام در پزشکی، مشهد: دانشگاه علوم پزشکی مشهد، چ ۲، ۱۳۸۰ش.
- ۳۱-مفید، محمد بن محمد بن نعمان عکبری، المقنعه، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید(ره) چ ۱. ۱۴۱۳ق.

۳۲- مکارم شیرازی، ناصر، بحوث فقهیه مهمه، قم: انتشارات مدرسه الإمام علی بن أبی طالب علیه السلام ، چ ۱. ۱۴۲۲ق.

۳۳- مؤسسه دایره معارف الفقه الاسلامی، موسوعه الفقه الاسلامی، قم: مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی، ۱۴۳۱ق.

۳۴- نجفی، صاحب الجواهر، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چ ۷. ۱۴۰۴ق.

۳۵- وطنی، امیر، سایت حوزه [www. Hawzah.net](http://www.Hawzah.net) ، مجلات متین، مقاله: کیفر سقط جنین و....، ش ۲۳ و ۲۴ .